

Kriminalomsorgsdirektoratet
v/Oven Egeland

Deres ref:

Vår ref:
202203055-16

Dato:
04.05.2022

HØRING - UTKAST TIL RUNDSKRIV OM INNFORING AV SPYTTBESKYTTER I KRIMINALOMSORGEN

Viser til høringsbrev, og oversender med dette to separate hørings svar fra KRUS. Begrunnelsen for å levere to svar er at det er utformet et svar fra fagansatte med en sikkerhetsfaglig forankring og et svar fra fagansatte med en juridisk forankring. Det ville krevd betydelig arbeid å sammenfatte dette siden dokumentene har helt ulik innretning og format. Slik jeg ser det inneholder begge svarene viktige momenter som jeg mener bør være av interesse for KDI, og bidragene legges derfor ved i sin helhet.

Siden hørings svaret fra KRUS totalt sett derfor blir ganske omfangsrikt, velger jeg å trekke frem noen momenter fra begge dokumentene som jeg mener KDI bør være spesielt oppmerksom på. Disse refereres kun kort her, og det vises til dokumentene i sin helhet for en mer detaljert fremstilling.

Vedr. oversendelsesbrev:

Slik KRUS ser det er det utfordrende at sannsynlighetskravet «nærliggende risiko» for å bli spyttet på kun fremkommer i oversendelsesbrevet til høringsutkastet av 17. mars 2022, og ikke er innlemmet i selve utkastet til rundskriv. Detaljer rundt dette er redegjort for i hørings svar 1.

Vedr. pkt. 3 siste avsnitt i rundskriv:

Spyttbeskytter skal ikke benyttes overfor innsatte under 18 år, annet enn i helt ekstraordinære situasjoner.

Det er bra at barn er fremhevet spesielt, men KRUS mener at utfordringer knyttet til bruk av spyttbeskytter overfor barn burde vært viet større plass selv om det er presisert at det kun skal brukes i helt ekstraordinære situasjoner. Begrunnelsen for dette er er grundig begrunnet i hørings svar 1.

Ut fra KRUS sin vurdering er innsatte med psykososiale helseutfordringer også en sårbar gruppe, og tilsvarende rettssikkerhetskrav bør derfor gjelde knyttet til bruk av tvangsmidler og fysisk makt. I hørings svar 1 fremkommer det en grundig juridisk begrunnelse for dette med støtte i internasjonale menneskerettighetsstandarder.

Vedr. rundskrivets abstraksjonsnivå og forholdet til sikker jobbanalyse (SJA):

Etter KRUS sitt syn er rundskrivets abstraksjonsnivå på et så overordnet og generelt nivå at det ut fra rettssikkerhetskravene om rettsriktig tjenesteutførelse og sikker jobbanalyse (SJA) gir tjenestemennene liten operativ veiledning når det gjelder de nærmere kravene til sikkerhetsmessig forsvarlig og profesjonell tjenesteutførelse. Kravene til sikker jobbanalyse tilsier at rundskrivet bør foreta en systematisk redegjørelse omkring de ulike helsemessige og menneskerettslige risikoelementene som foreligger ved denne type maktanvendelse. Behovet for en systematisk SJA-analyse omkring de ulike helsemessige og menneskerettslige risikoelementene er viktig for å ivareta rettssikkerheten til både de innsatte og fengselsbetjentene. I hørings svar 1 fremkommer det en mer utfyllende redegjørelse for dette.

Vedr. erverv og oppbevaring:

Ut fra KRUS sin vurdering bør det beskrives hvor spyttbeskytter skal oppbevares, og videre er det vår vurdering at den bør låses inn på vaktrom. I hørings svar 2 fremkommer det en mer detaljert begrunnelse for dette.

Vedr. opplæring:

Det er i rundskrivet ikke nevnt at opplæring er nødvendig før spyttbeskytter skal tas i bruk. Dette bør tydeliggjøres da det presiseres at spyttbeskytter medfører risiko for innsatte. I hørings svar 2 fremkommer mer detaljer rundt dette og opplæring generelt.

Avslutningsvis ønsker vi å presisere at det bør igangsettes en fornyet rettslig gjennomgang og revisjon av det rettslige rammeverket knyttet til tvangsmidler og fysisk makt. Videre mener vi at det bør settes ned et eksternt ekspertutvalg, som på lik linje med politiet, ser nærmere på kriminalomsorgens bruk av maktmidler.

Med hilsen

Kristina Vee Lægreid

direktør

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur.

Vedlegg: 2

HØRINGSSVAR 1: Utkast til rundskriv om innføring av spyttbeskytter i kriminalomsorgen

Viser til oversendelsesbrev hvor det presiseres at KRUS leverer to hørings svar til aktuell høring av 17.03.22. Dette innspillet er jobbet frem av fagansatte med en juridisk forankring, og rommer i tillegg til kommentarer som går direkte på utkastet til rundskriv også en mer inngående analyse av det juridiske rammeverket rundt bruk av fysisk makt og tvangsmidler som det rundskrivet inngår i.

Det materielle menneskerettslige inngrepsvilkåret for å ta i bruk spyttbeskytter

Etter KRUS sitt syn er det grunn til å se nærmere på hvorvidt Straffegjennomføringsloven § 38, 2. ledd er i samsvar med de menneskerettslige standardene. Etter bestemmelsen legges det blant annet til grunn at tvangsmidler «kan benyttes for å avverge andre fysiske angrep på person». Etter en alminnelig språklig forståelse av inngreps situasjonen er vi av den formening at det kun opereres med et sannsynlighetskrav i form «grunn til å anta» et angrep. Den fremstår i det minste som vag og generelle i forhold til de internasjonale menneskerettighetsstandardene.

I forhold til gruppen unge lovbrøyttere så følger det av Barnekonvensjonen artikkel 40 paragraf 3 at norske myndigheter skal søke å fremme innføringen av lover og prosedyrer som er særlig tilpasset barn som beskyldes for, anklages for eller er funnet å ha begått et straffbart forhold. «Konvensjonen pålegger myndighetene å utvikle og iverksette en helhetlig politikk for behandling av unge som er i konflikt med loven. Denne helhetlige tilnærmingen skal ikke begrenses til gjennomføring av de spesifikke bestemmelsene i artikkel 37 og 40 om tortur og behandling av saker om straff.

Når det gjelder den nærmere fortolkning av Barnekonvensjon artikkel 37 og dets forbud mot umenneskelig og nedverdiggende behandling av barn så følger det av Barnekomiteens generelle kommentarer at tvang eller makt, herunder fysiske og mekaniske tvangsmidler, skal bare kunne brukes når barnet utgjør en umiddelbar trussel når det gjelder å skade seg selv eller andre.¹

I tillegg til Barnekomiteens generelle kommentarer så skal FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle ('Beijing-reglene') og FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten ('Havanna-reglene'), søkes integrert i det nasjonale regelverket.² I følge Havanna-reglene punkt 64 skal «instruments of restraint and force only be used in exceptional cases» på

¹ FNs Barnekomités generelle kommentarer nr. 10 (2007) om rettigheter til barn som er i konflikt med loven, avsnitt 89.

² FNs Barnekomités generelle kommentarer nr. 10 (2007) om rettigheter til barn som er i konflikt med loven, avsnitt § 4.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenneret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

barn som er i konflikt med loven. Dette omfatter ikke bare spyttebeskytter, men også pepperspray, kølle, håndjern og andre tilsvarende tvangsmidler.

Dette materielle menneskerettslige inngrepsvilkåret om at fysisk makt og tvangsmidler bare skal brukes når barnet utgjør en umiddelbar trussel i å skade seg selv og andre og kun i ekstraordinære situasjoner overfor unge er begrunnet i et av de viktigste formålene med gjennomføringen av Barnekonvensjonen som er å fremme en helhetlig og harmonisk utvikling av barnets personlighet og av barnets talenter og fysiske og psykiske evner. Med bakgrunn i kunnskap om de kognitive og utviklingsmessige forutsetninger som gjelder unge i alderen 18- 24 år. De har også behov for en forsterket oppfølging. De er en sårbar gruppe med sammensatte utfordringer; ikke sjelden har de vært utsatt for vold og overgrep og de kan slite med traumer og rusproblematikk som følge av omsorgs- eller annen svikt i barndommen.³ 2) Et slikt forsterket rettsvern for unge voksne er samsvar med intensjonene i de internasjonale menneskerettighetsstandardene i European Rules for juvenile offenders § 17 og Beijing-reglene § 3.3 som understreker at «Efforts shall also be made to extend the principles embodied in the Rules to young adult offenders.» Dette er begrunnet i at unge voksne er, på lik linje med barn, «in a transitional stage of life».⁴

KRUS mener at tilsvarende rettsikkerhetskrav må gjelde ved bruk av fysisk makt og tvangsmidler overfor innsatte med psykososiale helseutfordringer, som er en annen sårbar gruppe. Det vises til Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) sin uttalelse i Aggerholm mot Danmark; «In respect of the use of measures of physical restraint on patients in psychiatric hospitals, the developments in contemporary legal standards on seclusion and other forms of coercive and non-consensual measures against patients with psychological or intellectual disabilities in hospitals and all other places of deprivation of liberty require that such measures be employed as a matter of last resort, when their application is the only means available to prevent immediate or imminent harm to the patient or others».⁵

Mennesker med nedsatt funksjonsevne er blant annet mennesker med langvarig fysisk, mental, intellektuell eller sensorisk funksjonsnedsettelse som i møte med ulike barrierer kan hindre dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet, på lik linje med andre, CRDP artikkel 1, 2. ledd.⁶ KRUS minner i den forbindelse om at når det gjelder innsatte i norske fengsler er det kun 8% av dem som ikke har hatt noe tegn på psykisk lidelse. 73% har hatt personlighetsforstyrrelse, 42% har hatt en angstlidelse, 23% har hatt en stemningslidelse, 18% har hatt ADHD, 3,3% har i løpet av

³ <file:///C:/Users/sesk/Downloads/Kriminalomsorgens+fagstrategi+om+unge+domfelte+og+innsatte+18+-+24+%C3%A5r+Endelig+ver.pdf>

⁴ Draft commentary to the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures, CM(2008)128-add 1

⁵ Aggerholm mot Danmark, application no. 45439/18, 2020, avsnitt 84.

⁶ Konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim 2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	E-post: krus@krus.no

livet hatt symptomer forenlig med ikke affektiv psykose.⁷ 10,8% av de innsatte oppfyller IQ-kriteriene for utviklingshemming.⁸

Når det gjelder innsatte med psykososiale helseutfordringer så anbefaler komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, med bakgrunn i konvensjonskravet i CRDP art. 15 nr 1 om at ingen skal utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, at konvensjonsstatene stopper bruken av tvangsmetoder, blant annet tvangsmidler som «taser guns and similar weapons» overfor mennesker med psykiske utviklingshemming eller psykososiale funksjonsnedsettelse, særlig for de som er frihetsberøvet.⁹

Krav til lov kvalitet

Offentlig maktutøvelse i form av inngrep i noens fysiske og psykiske integritet kan etter EMK art. 8 kun skje når dette er «in accordance with the law». Når det gjelder begrepet «in accordance with the law» presiserer EMD at dette; does not merely refer back to domestic law but also relates to the quality of the law, requiring it to be compatible with the rule of law. There must be a measure of legal protection in domestic law against arbitrary interferences by public authorities. A law which confers a discretion must indicate the scope of that discretion, although the detailed procedures and conditions to be observed do not necessarily have to be incorporated in rules of substantive law. The law must indicate the scope of any such discretion conferred on the competent authorities and the manner of its exercise with sufficient clarity, having regard to the legitimate aim of the measure in question, to give the individual adequate protection against arbitrary interference. The degree of precision required of the "law" in this connection will depend upon the particular subject-matter.¹⁰

Forholdet mellom hva som bør behandles i lov, forskrift og rundskriv er nærmere behandlet i veiledningen fra Justisdepartementets lovavdeling om lov og forskriftsarbeid. Der vises det til at alle spørsmål som er av en slik karakter at Stortinget bør ta stilling til dem, bør reguleres i formell lov og ikke overlates til forskrift. Flere forhold vil være av betydning for vurderingen i denne sammenheng. Foruten rent politiske hensyn kan særlig forholdet til borgernes rettssikkerhet fremheves. Jo mer inngripende tiltak som iverksettes, desto sterkere grunn er det til å kreve at Stortinget har tatt uttrykkelig stilling til iverksettelsen av det konkrete tiltaket.¹¹

⁷ SIFER-prosjektrapport, Cramer, 2014-1.

⁸ Søndena mfl, The prevalence and nature of intellectual disability in Norwegian prisons. Journal of Intellectual Disability Research, 2008

⁹ Concluding observations on the initial report of Norway, CRPD/C/NOR/CO/ 1, 2019, punkt 24 og Concluding observations on the initial report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, 2017, CRPD/C/GBR/CO/1, punkt 36 og 37.

¹⁰ Malone mot Storbritannia, application no. 8691/79, avsnitt 68 jfr Silvers og andre mot Storbritannia, application 5947/72 med flere, avsnitt 88 – 89.

¹¹ Lovteknikk og lovforberedelse, Veiledning om lov og forskriftsarbeid, Justisdepartementets lovavdeling, 2000, side 23.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

Det vises i den forbindelse til at unge innsatte og innsatte med psykososiale funksjonsnedsettelse anses som en spesielt sårbar gruppe som har et spesielt krav på rettsbeskyttelse i forhold til umenneskelig og nedverdiggende behandling, hvilket tilsier at deres rettsstilling avgjøres av den folkevalgte og lovgivende forsamlingen i Stortinget. Når det gjelder unge innsatte påpeker FNs spesialrapportør mot umenneskelig og nedverdiggende behandling at dette medfører en; «higher standards and broader safeguards for the prevention of torture and ill-treatment» og «heightened obligation of due diligence on States to take additional measures to ensure their human rights to life, health, dignity and physical and mental integrity when it comes to the use of physical and manual restraints, use of mace, pepper spray and other harmful chemicals».¹² I forhold innsatte med psykososiale funksjonsnedsettelse viser EMD i Aggerholm mot Danmark til at; «the use of such measures must be commensurate with adequate safeguards against any abuse, provide sufficient procedural protection, and be capable of demonstrating sufficient justification that the requirements of ultimate necessity and proportionality have been complied with».¹³

Etter KRUS sitt syn bryter nåværende Straffegjennomføringslov § 38 med de menneskerettslige rettssikkerhetskravene etter EMK artikkel 3 og 8 og Grunnloven § 92 som pålegger styresmaktene å respektere og trygge menneskerettighetene. Det materielle og menneskerettslige inngrepskriteriet, som tilsier at bruk av fysisk makt og tvangsmidler over unge innsatte og innsatte med psykososiale helseutfordringer kun kan benyttes når det foreligger en umiddelbar eller nærliggende fare for at vedkommende vil skade seg selv og andre og kun i ekstraordinære situasjoner, fremkommer ikke uttrykkelig av selve lovteksten i Straffegjennomføringsloven 38.

Dette særskilte og forhøyede materielle rettssikkerhetskravet er kun delvis inntatt i Straffegjennomføringsloven, ved at det bare gjøres gjeldende ved bruk av spyttebeskytter overfor unge innsatte. Det gjøres ikke gjeldende overfor innsatte med psykososiale helseutfordringer og heller ikke i forhold til tvangsmiddelbruk som for eksempel pepperspray, batong og lignende tvangsmidler. Videre åpner bestemmelsen for at fysisk makt og tvangsmidler «kan benyttes for å avverge andre fysiske angrep på person, når angrepet vil være egnet til å skape frykt, smerte eller annet betydelig ubehag». Etter en alminnelig språklig forståelse av denne legale beskrivelsen av inngrepssituasjonen er KRUS av den formening at det kun opereres med et sannsynlighetskrav i form «grunn til å anta» et angrep. Dette strider imot det menneskerettslige kravet om at det må foreligge umiddelbar eller nærliggende fare for skade. Dette sannsynlighetskravet «nærliggende risiko» for å bli spyttet på er imidlertid inntatt i oversendelsesbrevet av 17. mars 2022 fra KDI til høringsutkastet til rundskriv om innføring av spyttebeskytter i kriminalomsorgen. Å kun innta

¹² Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 2015, A/HRC/28/68, avsnitt 17 jfr. avsnitt 46 og 70.

¹³ Aggerholm v. Danmark, application no. 45439/18, 2020, avsnitt 81 og 84.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

dette sentrale menneskerettslig rettssikkerhetskriteriet i et oversendelsesbrev bryter etter KRUS sin syn med det menneskerettslige lovkravet etter EMK artikkel 8 «in accordance with the law». Kravet gjelder i tillegg kun i forhold til tvangsmiddelet spyttbeskytter. Det gjøres ikke gjeldende for alle de andre typene av tvangsmidler som Straffegjennomføringsloven hjemler.

Forholdsmessighet

Brudd på artikkel 3 skyldes typisk kroppslig skade eller intense psykiske skader. Men det kan etter omstendighetene foreligge brudd på artikkel 3 dersom det er tale om ydmykelse av et individ på måter som viser manglende respekt eller som undergraver vedkommendes menneskeverd, fordi det skaper frykt eller ydmykelse og bryter ned et individ psykisk eller fysisk.¹⁴

Tildekking av ansiktet

Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen har i storkammeravgjørelsen Bouyid mot Belgia tatt stilling til hvorvidt offentlig maktutøvelse i form av en ørefik mot en persons ansiktet brøt med forbudet i EMK art. 3 om umenneskelig og nedverdiggende behandling. Det påpekes at ansiktet spiller en betydelig rolle i menneskelig interaksjon. Det utgjør sentrum for våre sanser, som syn, tale og hørsel, som vi bruker for å kommunisere med andre. Det uttrykker mer enn noen annen del av kroppen eksistensen av individet som en unik person. I møte med andre mennesker speiler ansiktet både ens delte menneskelighet samt annerledeshet.¹⁵ Ansiktsmimikk er sentralt i forhold til å lese og forstå et annet menneskets følelsesliv og deres menneskelighet.

Følelser spiller en avgjørende rolle i menneskenes liv, enten det gjelder samarbeid i sosiale grupper, seksualitet og reproduksjon eller som motivasjon for handlinger og valg. Ifølge den biologiske utviklingslæren har følelser derfor vært nødvendige for menneskers overlevelse som arter.¹⁶ Ved å ta i bruk et tvangsmiddel som spyttbeskytter hvor rettshåndhevende myndighetspersonell, mot persons vilje dekker til hen sitt ansikt, fratras vedkommende muligheten til å uttrykke menneskelige følelser som for eksempel frykt og engstelse i møte med omverden. Personen reduseres til et ansiktsløst objekt, noe som kan være i strid med EMK artikkel 3;

Where treatment humiliates or debases an individual, showing a lack of respect for or diminishing his or her human dignity, it may be characterised as degrading and also fall within the prohibition set forth in Article 3.¹⁷ Any interference with human dignity strikes at the very essence of the Convention. For that reason any conduct by law-enforcement officers vis-à-vis an individual which diminishes human dignity constitutes a violation of Article 3 of the Convention. That is particularly true when the slap is inflicted by lawenforcement officers on persons under their control, because it highlights the

¹⁴ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 87.

¹⁵ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 104 jfr. S.A.S v France, (Application no. 43835/11), avsnitt 82.

¹⁶ <https://no.wikipedia.org/wiki/F%C3%B8lelser>

¹⁷ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt. 87.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim 2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	E-post: krus@krus.no

superiority and inferiority which by definition characterise the relationship between the former and the latter in such circumstances.¹⁸ The Court had regard to the fact that he was treated as an object in the power of the authorities – constituted an assault on precisely that which it is one of the main purposes of Article 3 to protect, namely a person's dignity and physical integrity".¹⁹

The face plays a significant role in human interaction: more so than any other part of the body, the face expresses the existence of the individual as a unique person, and reflects one's shared humanity with the interlocutor, at the same time as one's otherness.²⁰ A slap to the face affects the part of the person's body which expresses his individuality, manifests his social identity and constitutes the centre of his senses – sight, speech and hearing – which are used for communication with others.²¹

Rundskrivets abstraksjonsnivå og forholdet til sikker jobbanalyse (SJA)

Etter KRUS sitt syn er rundskrivets abstraksjonsnivå på et så overordnet og generelt nivå at de ut fra rettsikkerhetskravene om rettsriktig tjenesteutførelse og sikker jobbanalyse (SJA) gir tjenestemennene liten operativ veiledning når det gjelder de nærmere kravene til sikkerhetsmessig forsvarlig og profesjonell tjenesteutførelse. Kravene til sikker jobbanalyse tilsier at rundskrivet bør foreta en systematisk redegjørelse omkring de ulike helsemessige og menneskerettslige risikoelementene som foreligger ved denne type ved denne type maktanvendelse.

Rundskrivet bør for det første tydeliggjøre skadevirkningene ved tvang ved å vise til at dette kan føre til emosjonelle, kognitive og fysiske skader, i form av blant annet traume, retraumatisering, post-traumatisk stressyndrom, angst og depresjoner samt aggressiv, asosial og selvdestruktiv atferd.²²

Kriminalomsorgen har etter EMK artikkel 2 en særskilt sikringsplikt i forhold til å beskytte retten til liv. Etter EMD innebærer denne sikringsplikten at kriminalomsorgen må ta; appropriate steps within its internal legal order to safeguard the lives of those within its jurisdiction (...) by putting in place an appropriate legal and administrative framework (...) which sufficiently regulated (...) and effective safeguards against arbitrariness and abuse of force and even against avoidable

¹⁸ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 107.

¹⁹ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 90.

²⁰ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 104 jfr. S.A.S v France, (Application no. 43835/11), avsnitt 82.

²¹ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 104.

²² FN's Barnekomiteens generelle kommentarer nr. 13 (2011) om barns rett til frihet fra alle former for vold, avsnitt 15, Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 2015, A/HRC/28/68, avsnitt 33 og Likestillings- og diskrimineringsombudets rapport til FN's komité for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne - et supplement til Norges første periodiske rapport, side 21, 2015.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

accident». ²³ Etter KRUS sitt syn ivaretar ikke rundskrivet disse menneskerettslige sikringsforpliktelse når det gjelder å beskytte retten til. Rundskrivet må klart og tydelig fremheve faren for posisjonell kvelning ved å fremheve tegn og symptomer på kvelning. I tillegg må det påpekes at dersom det foreligger en livstruende situasjon for kvelningsdød, må innsatte frigjøres fra all bruk av fysisk makt og tvangsmidler.

Behovet for en systematisk SJA-analyse omkring de ulike helsemessige og menneskerettslige risikoelementene er viktig for å ivareta rettsikkerheten til både de innsatte og fengselsbetjentene. Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen har understreket at et hvert menneske som er underlagt politiets eller fengslets kontroll er sårbare i forhold til mulig myndighetsmisbruk. Psykiske syke og unge vil spesielt oppleve en følelse av mindreverdighet og maktesløshet i forhold rettshåndhevende myndigheters maktutøvelse. Dette innebærer at fengselsbetjenter må utvise et økt aktsomhetskrav når det gjelder å ivareta deres menneskerettslige krav om å være beskyttet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling. Dette innebærer at de må visse større grad av årvåkenhet og selvkontroll når de har å gjøre med denne gruppen av mennesker. ²⁴

Dette er viktig ikke bare av hensyn til innsattes rettsikkerhet, men også av hensyn til ansattes rettsikkerhet. Det vises til Barnekomiteen sine generelle kommentarer som gjelder unge som er i konflikt med loven, hvor det understrekes at ansatte som bruker tvang eller makt i strid med gjeldende regler og standarder, skal straffes med egnede sanksjoner. ²⁵ Med bakgrunn i EMD sitt generelle aktsomhetskrav om at rettshåndhevende myndigheter, som politi og fengselsbetjenter, må vise særskilt i forhold til sårbare grupper, vil tilsvarende gjelde dersom fengselsbetjenter bruk tvang eller makt overfor innsatte med psykososiale helseutfordringer som er i strid med CRDP, komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne sine generelle kommentarer samt øvrige internasjonale menneskerettighetsstandarder.

Saksbehandling og formkrav

Det minnes om at unge innsatte og innsatte med psykososiale helseutfordringer har et særskilt krav på rettsvern i form av blant annet «higher standards and broader safeguards for the prevention of torture and ill-treatment» ²⁶ herunder «provide procedural protection capable of demonstrating sufficient justification that the requirements of ultimate necessity and proportionality have been complied». ²⁷

²³ Makaratzis mot Helles, application no. 50385/99, avsnitt 58.

²⁴ Aggerholm v. Danmark, application no. 45439/18, 2020, avsnitt 81 – 84 og Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 107 jfr. avsnitt 109 og 110.

²⁵ FNs Barnekomiteens generelle kommentarer nr. 10 (2007) om rettigheter til barn som er i konflikt med loven, avsnitt 89.

²⁶ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 2015, A/HRC/28/68, avsnitt 17.

²⁷ Aggerholm v. Danmark, application no. 45439/18, 2020, avsnitt 81 – 84.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

Dette sammen med bevisbyrdekravet samt kravet til ettervislighet tilsier at beslutningen om å bruke spyttebeskytter er å anse som et enkeltvedtak som må treffes skriftlig. Etter EMD påhviler det rettsmyndigheten å bevise at den faktiske tjenestehandlingen er i samsvar med de menneskerettslige kravene til profesjonell og rettssikkerhetsmessig forsvarlig tjenesteutførelse. Dette omvendte bevisbyrdekravet er begrunnet i myndighetens omsorgsforpliktelse overfor personer som er i en sårbar posisjon, på grunn av at de er underlagt myndighetenes frihetsberøvelse.²⁸

Etter KRUS sitt syn tilsier disse menneskerettslige kravene om særskilt rettsbeskyttelse at bruk av spyttebeskytter må dokumenteres skriftlig i etterkant av en akutt situasjon, i form av et enkeltvedtak. Dette er spesielt viktig i etterkant av akutte situasjoner, hvor den faktiske situasjonen og dermed grunnlaget for å benytte spyttebeskytter vil kunne fremstå som uoversiktlig. Det følger av de menneskerettslige bevisbyrdereglene at dette vedtakskravet må gjelde overfor absolutt alle innsatte.

Konklusjon

Etter KRUS sitt syn er det rettslige rammeverket omkring fysisk makt og tvangsmidler, det vil si strgjfl. § 38, jfr. forskrift 3-11 (2) med tilhørende retningslinjer og rundskrivutkast, strukturert feil og er sannsynligvis menneskerettsstridig. Slik regelverket nå er bygd opp og strukturert er sentrale menneskerettslige standard og materielt inngrepskriteriet vedrørende unge innsatte og innsatte med psykososiale helseutfordringer ikke inntatt i verken selve lovteksten til strgjfl. § 38 eller i forskrift § 3-11 eller i retningslinjene til disse to bestemmelsene, herunder utkast til rundskriv om spyttebeskytter.

KRUS mener derfor at regelsettet krever en fornyet rettslig gjennomgang og revisjon. Det vises blant annet til CRPD artikkel 4 nr. 5 som pålegger myndighetene å treffe alle effektive lovgivningsmessige, administrative, rettslige eller andre tiltak for å hindre at mennesker med nedsatt funksjonsevne, på lik linje med andre, utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dernest vises det til er komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne som er bekymret over mangelen på effektiv lovgivning og mekanismer for å bekjempe sammensatte former for diskriminering mot mennesker med nedsatt funksjonsevne. Komiteen anbefaler at myndighetene inkorporerer konvensjonen i norsk rett, reviderer lovverket i tråd med konvensjonen i nært, meningsfullt og fullt tilgjengelig samråd med

²⁸ Bouyid v. Belgia (23380/09) avsnitt 83 og 84.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

funksjonshemmedes organisasjoner²⁹ og andre «national human rights institutions in this process».³⁰

Det bør etter dette settes ned et eksternt ekspertutvalg, som på lik linje med som med politiet³¹, ser nærmere på kriminalomsorgens bruk av maktmidler innenfor en miljøterapeutisk setting.

Kristina Læg Reid
direktør

Sven-Erik Skotte
høgskolelektor

---

²⁹ Komitéen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, avsluttende merknader til Norges første rapport, CRPD/C/NOR/CO/ 1, 2019, punkt 5 til 7 og 23.

³⁰ Concluding observations on the initial report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, CRPD/C/GBR/CO/1., 2017, punkt 7 bokstav d.

³¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/3fd6bed93d6244888eb77854f1b2196e/offisielt-mandat-til-ekspertutvalg-om-politiets-bruk-av-maktmidler.pdf>

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim 2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	E-post: krus@krus.no

HØRINGSSVAR 2 - Utkast til rundskriv om innføring av spyttbeskytter i kriminalomsorgen

Viser til oversendelsesbrev hvor det presiseres at KRUS leverer to innspill til aktuell høring av 17.03.22. Dette innspillet er jobbet frem av fagansatte med en sikkerhetsfaglig forankring. Utkastet til rundskriv kommenteres i tråd med rundskrivets kronologi, men det presiseres at det er kun de kapitlene hvor vi har innspill som fremkommer. Til sist i dokumentet kommenteres opplæring særskilt.

3. Bruk av spyttbeskytter i kriminalomsorgen

Tekst fra første ledd:

«Det legges til grunn at spyttbeskytter er et inngripende tvangsmiddel og at terskelen for bruk skal være høy. Bruk av spyttbeskytter som tvangsmiddel forutsetter også samtidig bruk av øvrige tvangsmiddel, enten håndjern eller bodycuff for å kunne gjennomføres. Tiltakets totale inngrep er betydelig.»

Kommentar:

Spyttbeskytter bør også kunne brukes uten at det er samtidig bruk av annet tvangsmiddel. Det er mulig å transportere innsatte med føringsteknikker som kan oppleves mindre belastende for den innsatte. Man kan med andre ord regulere maktbruken til et lavere nivå når det er mulig. Dette er et viktig prinsipp ved bruk av all makt.

Tekst åttende ledd:

«Tiltaket må også avbrytes umiddelbart hvis situasjonen ellers tilsier at det er nødvendig, herunder ved akutte og uventede reaksjoner fra den som tvangstiltaket benyttes mot.»

Kommentar:

Det er nødvendig med opplæring slik at ansatte kan identifisere akutte og uventede reaksjoner hos innsatte ved bruk av spyttbeskytter.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694	Solheimsgata 21	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim		E-post: krus@krus.no
4302 Sandnes	2000 Lillestrøm	2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	

Tekst niende ledd:

«Kriminalomsorgen skal ta hensyn til den kunnskap man har om innsatte og eventuelle komplikasjoner ved bruk av spyttbeskytter, før tiltaket tas i bruk. Om den innsatte har utfordringer, eksempelvis luftveissykdommer eller andre helsemessige forhold som blir komplisert ved bruk av spyttbeskytter, skal tvangsmiddelet så langt mulig unngås benyttet overfor personen. I slike tilfeller må andre nødvendige tiltak iverksettes.»

Kommentar:

Dette tilsier også at de ansatte bør få opplæring da kunnskapen om komplikasjoner ikke er kjent blant ansatte i Kriminalomsorgen. Fengselspersonell har heller ikke inngående informasjon om innsattes helse. Tilsyn av helsepersonell bør vurderes ved bruk av spyttbeskytter siden innsattes helse skal vurderes.

Tekst ellefte ledd:

«Spyttbeskytter skal ikke benyttes overfor innsatte under 18 år, annet enn i helt ekstraordinære situasjoner.»

Kommentar:

Vi foreslår at det defineres hva som menes med ekstraordinære situasjoner.

5. Erverv og oppbevaring

Tekst:

«Kriminalomsorgen skal ta i bruk samme spyttbeskytter som benyttes av politiet og erverves gjennom politiets fellestjenester (PFT). Oppbevaring og bruk av spyttbeskytter skal sikre betryggende/forskriftsmessig hygieniske forhold.»

Kommentar:

Det er ikke beskrevet hvor spyttbeskytteren skal oppbevares. Den bør/skal låses inn i egnet skap (fremskutt lagring) i vaktrom på lik linje med håndjern, OC gass og batong. Operativ leder kan ha dette i beltet på lik linje med OC gass og batong.

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim 2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	E-post: krus@krus.no

Man kan få en mer vilkårlig bruk dersom ansatte har det i lomma, da dette kan oppfattes som beskyttelsesutstyr og ikke et tvangsmiddel. Det er viktig at riktig oppbevaring av tvangsmiddelet kommer tydelig frem.

Generell kommentar om opplæring og trening i bruk av tvangsmidler:

Det er Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS som forestår basisopplæring av ansatte i bruk av tvangsmidler godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet. Det er i rundskrivet ikke nevnt at opplæring er nødvendig før tvangsmidlet spyttbeskytter skal tas i bruk. Dette bør tydeliggjøres da det presiseres at spyttbeskytter medfører risiko for innsatte.

Vi anbefaler at undervisningsopplegg utarbeides av KRUS, opplæring gjennomføres via regionsinstruktører som videre lærer opp lokale instruktører i fengslene. Aspiranter ved KRUS får opplæring gjennom dagens modul 2, pasifisering i første semester. Opplæring dokumenteres på lik linje som annen trening av tvangsmidler. Ansatte bør ikke bruke spyttbeskytter før de har gjennomført opplæring. Det presiseres at også politiet har krav om gjennomført opplæring av spyttbeskytter før bruk.

Kristina Vee Lægred
direktør

Knut Mellingsæter Sørensen
høgskolelektor

Postadresse:	Besøksadresse:	Fakturaadresse	Telefon: 400 25 500	Saksbehandler:
Dokumentsenteret, Postboks 694 4302 Sandnes	Solheimsgata 21 2000 Lillestrøm	DFØ Fakturamottak Postboks 4721 7468 Trondheim 2308 Hamar	Org.nr: 911 830 868	E-post: krus@krus.no